

6. Zghurska V. L. Ratsionalne ta irratsionalne v natsionalnii idei za kontseptsiiu Volodymyra Starosolskoho / V. L. Zghurska // Derzhava i pravo. – 2003. – №15. – S.593–595.

7. Starosolskyi V. Politychne pravo: kurs lektsii / V. Starosolskyi. – Podiebrady: Ukrainskyi Tekhnichno–Hospodarskyi instytut, 1933–1934. – 321 s.

8. Tselevych V. Narid, natsiia, derzhava / V. Tselevych. – Lviv: Vyd-vo UNDO, 1934. – 116 s.

Yurchyshyn I. Ya., lecturer at the department of humanities and fundamental sciences, Ivano–Frankivsk Educational and Scientific Institute of Management Ternopil National Economic University (Ukraine, Ivano–Frankivsk), yurchyshyn84@gmail.com

National community concept of Western Ukrainian sociological law school

The article analyzes the atomistic and subjectivist approaches of the Western Ukrainian sociological law school to the understanding of the nation, national idea and national revival. Philosophical analysis is conducted in a comparative perspective. It turns out to be common and different in the proposed concepts.

Keywords: nation, national idea, national revival, right to self-determination, national state.

* * *

УДК 378.016:94

Роговенко М. М.,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри філософії права та юридичної логіки,
Національна академія внутрішніх справ
(Україна, Київ). m_rohovenko@ukr.net

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ФІЛОСОФСЬКИХ ДИСЦИПЛІН

Показано роль культури спілкування у професії правоохоронця. Розглянуто засоби формування культури спілкування майбутніх правоохоронців у процесі навчання філософських дисциплін.

Ключові слова: культура спілкування, дискусія, міжособистісне спілкування, технологія опрацювання дискусійних питань.

Успішне виконання завдань, які покладені на Національну поліцію України, вимагає від правоохоронців високої моральної культури людських взаємин, що проявляється перш за все у вмінні спілкуватися. Практика та аналіз літературних джерел свідчать, що цілі спілкування поліцейського є багатоплановими. До них, зокрема належать: роз'яснення чинного законодавства, збір інформації, формування громадської думки та залучення населення до охорони правопорядку і боротьби зі злочинністю [1]. Саме через спілкування у правоохоронців формуються вміння будувати відносини з людьми, знаходити підхід до громадян, завойовувати їх довіру. Для спілкування з громадянами важливі як природні здібності так і освіта. Основи культури спілкування майбутніх правоохоронців формуються ще під час навчання у профільному вузі. Як свідчить досвід практичної роботи не всі курсанти в достатній мірі готові до постійних контактів з громадянами в майбутньому і, особливо, до спілкування з людьми зі складною долею, тими, хто випадково оступився, а також із морально несвідомими громадянами. Таким чином, одним із головних завдань науково–педагогічних працівників у процесі навчання філософських дисциплін є створення умов для формування високої культури спілкування.

Проблеми спілкування завжди були в центрі уваги науковців. Зокрема, роль спілкування у психічному розвитку людини досліджували В. В. Давидов, А. Б. Добрович, Л. В. Попова, Г. В. Д'яконов, І. С. Кон, Г. М. Андреева, Р. С. Немов, О. І. Клепиков, І. Т. Кучерявий, О. В. Харчук. Над питаннями моральної культури спілкування працювали Т. Г. Аболіна, В. В. Єфименко, О. М. Лінчук, М. М. Ібрагімов, В. В. Куличенко, Б. Г. Сьєдін, О. М. Бандурка, В. А. Кольцова та ін.

Невирішені частини проблеми. Аналіз сучасної практики викладання свідчить про те, що викладачі не завжди використовують можливості навчальних занять для формування культури спілкування. Між тим, розвиток культури спілкування під час навчання може відбуватись саме завдяки гуманітарним дисциплінам за умов активної пізнавальної діяльності курсантів.

Мета дослідження – показати засоби формування та розвитку культури спілкування майбутніх правоохоронців у процесі навчання філософських дисциплін.

Аналіз літературних джерел дає підстави стверджувати, що поняття «спілкування» вживається в різних значеннях. Зокрема, у психологічній літературі як: обмін думками, почуттями, переживаннями; як один із різновидів людської діяльності; як специфічна, соціальна форма інформаційного зв'язку; як стосунки між суб'єктами, які мають діалогічний характер [2]. У суспільствознавчій літературі під «спілкуванням» розуміють взаємодію двох або більше людей, спрямовану на узгодження і об'єднання їх зусиль з метою налагодження відносин і досягнення загального результату. Спілкування є не просто дією, а саме взаємодією: воно здійснюється між учасниками, кожний з яких рівною мірою є носієм активності й передбачає її у своїх партнерах [7].

Отже, поняття «спілкування» можна розглядати як інформаційну і предметну взаємодію між людьми, в процесі якої реалізуються, проявляються і формуються її міжособистісні відносини, а також як особливий вид діяльності, без якого неможливий розвиток особистості як суб'єкта діяльності. За своїми функціями спілкування має багатоаспектний характер. Зокрема, завдяки нормативній, актуалізуючій та пізнавальній функціям відбувається освоєння норм соціально–типової поведінки, самоствердження і самореалізація особистості, різностороннє пізнання світу.

Вчені доводять, що спілкування кожної людини, в тому числі і правоохоронця, не може здійснюватися тільки на «раціональній» основі, воно включає в себе всю гамму людських почуттів та емоцій, які є складовою частиною духовного світу людини і культури її поведінки. Єдність інтелектуальної і чуттєво–емоційної сфер моральної і естетичної форм свідомості складає зміст культури спілкування [3]. Під культурою спілкування слід розуміти вміння спілкуватися, бути тактовним, вихованим, доброзичливим, вміння в будь–якій життєвій ситуації знайти правильний та делікатний вихід. Таким чином, культура спілкування є складовою культурою людини загалом.

Аналіз психолого–педагогічної літератури та досвід практичної роботи показує, що найкращі умови для формування культури спілкування створюють колективні форми пізнавальної діяльності. Зокрема, А. Ю. Козирева серед різних видів колективної діяльності

виділяє групову роботу [5]. На її думку, групова робота дозволяє виробити необхідні навички соціальної взаємодії, є специфічним видом емоційного контакту, розширює межі міжособистісного спілкування, виховує відповідальність за прийняте рішення, готовність допомогти. О. М. Пехота наголошує, що у груповій навчальній діяльності формуються моральні гуманні якості особистості, культура діалогу, відповідальність за результати своєї праці [8].

Теоретичні та експериментальні дослідження щодо організації пізнавальної діяльності на основі групової роботи дають підстави стверджувати, що одним із ефективних засобів, що сприятиме формуванню культури спілкування, може бути ділова гра. О. Л. Кожем'яка підкреслює, що ділова гра використовується для вирішення комплексних завдань та формування загальнонавчальних умінь [4]. Зокрема цей вид роботи можна застосовувати і для формування культури спілкування. У ході ділової гри навчання наближається до реальних подій, формуються уміння і навички необхідні майбутнім правоохоронцям для вирішення в подальшому поставлених перед ними завдань. Особливої уваги заслуговують такі види ділових ігор, як імітаційні, операційні та рольові [10]. В імітаційних іграх можна імітувати діяльність будь-якої об'єктивної події, обставини та ін., в операційних – відпрацювати виконання конкретної операції, у рольових – тактику поведінки, дій, виконання функцій конкретної особи [6].

Застосування вищезазначених модифікацій ділових ігор на заняттях з філософських дисциплін є важливим ще і тому, що спілкування майбутніх правоохоронців з громадянами під час виконання їх професійних обов'язків буде пов'язане з певними труднощами, а саме: багатоманітністю контактів, непередбачуваністю спілкування у несприятливих умовах, конфліктностію.

Також однією з ефективних технологій, що сприятиме формуванню культури спілкування, може бути технологія опрацювання дискусійних питань. Дискусія є різновидом ігрових форм занять, співробітництва, коли з обговорюваної проблеми ініціативно висловлюються всі учасники спільної діяльності. Однією з важливих функцій дискусії в навчанні є вироблення вмінь і навичок спілкування. Дискусія навчає оперуванню аргументами, критичному мисленню, зважати на думки інших, краще розуміти партнера по спілкуванню.

Ефективним способом цілеспрямованого розвитку культури спілкування може стати досить поширена у вітчизняній методиці технологія «Метод ПРЕС» та технологія «Займи позицію», «Зміни позицію». Зокрема, О. І. Пометун підкреслює, що «Метод ПРЕС» використовується при обговоренні дискусійних питань у яких потрібно зайняти й чітко аргументувати визначену позицію з проблеми, що обговорюється. Метод «Займи позицію» можна застосовувати на початку роботи з дискусійними питаннями для демонстрації розмаїття поглядів на проблему, що вивчатиметься або після опрацювання певної теми та виявлення різних точок зору щодо вирішення проблеми. Технологія «Зміни позицію» сприяє обговоренню дискусійних питань та дозволяє поділити точку зору іншої людини, розвивати вміння аргументовано захищати свою позицію та вміння слухати [9].

Застосування технології «Метод ПРЕС» можна привести на прикладі теми семінарського заняття з філософії «Історія філософської думки: Просвітництво». У ході заняття курсанти визначають, що в філософії Просвітництва була чітко поставлена проблема моральної природи людини. Вона полягала в тому, що одні філософи стверджували, що людина по природі своїй добра, а цивілізація її робить злою, жадібною, задрісною. Інші ж доводили, що людина споконвічно однобічна і недосконала і лише правильне виховання в суспільстві може зробити її Людиною. Викладач може запропонувати курсантам питання: «До якої позиції приєднуєтесь Ви? Чому? Які життєві висновки випливають із Вашої позиції?». Робота має відбуватись в групах відповідно до зайнятої позиції. Кожному, хто висловлює свою думку, необхідно пояснити в чому полягає зайнята точка зору, вказати причину появи даної думки, навести аргументи, що підтримують висловлену позицію та зробити висновок.

На прикладі теми «Категоріальний апарат сучасної етики і його практичне значення» можна показати застосування технології «Займи позицію». Зокрема, під час розгляду основних категорій етики «добро» та «зло» курсантам може бути запропоновано дискусійне питання: «Чи має вимір добро, і чи може бути зло меншим або більшим?» Відповідно до зайнятої позиції курсантів слід поділити на групи. Після викладу різних точок зору необхідно виробити спільні аргументи. Застосування вищезазначеної технології є важливим для формування культури діалогу, відпрацювання вміння попереджати виникнення конфліктних ситуацій або ж вибирати відповідний стиль поведінки в конфліктній ситуації.

Прикладом застосування технології «Зміни позицію» може бути фрагмент теми семінарського заняття з «Основ професійної етики» на тему: «Формування системи моральних принципів і цінностей професійної діяльності». Опрацьовуючи поняття особистої гідності як однієї з моральних цінностей майбутнього правоохоронця, викладач може запропонувати вислів В. О. Сухомлинського: «Для збереження людської гідності отрутою смертельною буде хліб, який добуто приниженням, але благородний той же хліб для нас, якщо він дає змогу гордо тримати голову». Аналізуючи вище зазначений вислів, курсанти мають зайняти й чітко аргументувати визначену позицію з питання: «Поясніть, яке значення для відчуття власної гідності має задоволення матеріальних проблем людини і чому це значення може бути протилежним?».

Робота організовується в декілька етапів. По-перше, необхідно висловити думку та пояснити свою точку зору, пояснити причину появи даної думки, навести аргументи на підтримку позиції, узагальнити думку.

Висновки. Таким чином, застосування вищезазначених технологій сприяє виробленню необхідних вмінь для формування культури спілкування: вміння обговорювати питання, зосереджуватись на певній проблемі, швидко та у виразній і стислій формі реагувати на висловлене, вміння орієнтуватися в партнерах, у ситуації спілкування. Курсантів необхідно навчати сприймати оточуючих людей, розуміти їх настрій, знаходити правильний стиль та тон спілкування, навчати запобіганню конфліктів та правильного їх вирішення. Активна пізнавальна діяльність курсантів у процесі навчання філософських дисциплін дасть їм змогу набути

комунікативного досвіду поведінки, взаєморозуміння, взаємодії, що є дуже важливим для встановлення контактів та налагодження співробітництва між правоохоронцями та громадянами, підвищення рівня довіри громадськості до правоохоронців та професійного виконання ними своїх службових обов'язків.

УДК 061.237.2

Слівінська А. Ф.,

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Київський національний університету культури і мистецтв (Україна, Київ),
alina.slivinska@gmail.com

Список використаних джерел

1. Бандурка О. М. Професійна етика працівників органів внутрішніх справ: Навч. посібник. – Харків: Вид-во НУВС, 2001. – 220 с.
2. Загальна психологія / Під ред. О. В. Харчук. – К., 1997. – 433 с.
3. Ибрагимов М. М., Куличенко В. В., Сьедин Б. Г. Профессиональная этика и эстетическая культура сотрудников органов внутренних дел: Учебное пособие. – К.: НИИ РИО Киевской высшей школы МВД СССР им Ф. Э. Дзержинского, 1990. – 304 с.
4. Кожем'яка О. Л. Интеллектуальні ігри на уроках історії. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 144 с.
5. Козирева А. Ю. Лекции по педагогике и психологии творчества. – Пенза, 1994. – 176 с.
6. Короткова М. В. Методика проведения игр и дискуссий на уроках истории. – М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2001. – 256 с.
7. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В. Г. Кремень. – 2-е вид. – К.: Т-во «Знання України», 2010. – 520 с.
8. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін., за заг. ред. О. М. Пехоти. – К.: АСК, 2002. – 255 с.
9. Пометун О. І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук. метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
10. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.

References

1. Bandurka O. M. Profesijna etyka pracivnykiv organiv vnutrishnih sprav: Navch. posibnyk. – Harkiv: Vyd-vo NUVS, 2001. – 220 s.
2. Zagal'na psihologija / Pid red. O. V. Harchuk. – K., 1997. – 433 s.
3. Ibragimov M. M., Kulichenko V. V., S'edin B. G. Professional'naja jetika i jesteticheskaja kul'tura sotrudnikov organov vnutrennih del: Uchebnoe posobie. – K.: Ni RIO Kievskoj vysshej shkoly MVD SSSR im F. Je. Dzerzhinskogo, 1990. – 304 s.
4. Kozhem'jaka O. L. Intelektual'ni igry na urokah istorii'. – H.: Vyd. grupa «Osнова», 2005. – 144 s.
5. Kozireva A. Ju. Lekcii po pedagogike i psihologii tvorcestva. – Penza, 1994. – 176 s.
6. Korotkova M. V. Metodika provedenija igr i diskussij na urokah istorii. – M.: Izd-vo VLADOS-PRESS, 2001. – 256 s.
7. Kremen' V. G. Filosofija ljudynocentryzmu v osvitn'omu prostori / V. G. Kremen'. – 2-e vyd. – K.: T-vo «Znannja Ukrainy», 2010. – 520 s.
8. Osvitni tehnologii': Navch.-metod. posib. / O. M. Pjehota, A. Z. Kiktenko, O. M. Ljubars'ka ta in., za zag. red. O. M. Pjehoty. – K.: ASK, 2002. – 255 s.
9. Pometun O. I. ta in. Suchasnyj urok. Interaktyvni tehnologii' navchannja: Nauk. metod. posibn. / O. I. Pometun, L. V. Pyrozhenko. Za red. O. I. Pometun. – K.: Vydavnyctvo A.S.K., 2004. – 192 s.
10. Selevko G. K. Sovremennye obrazovatel'nye tehnologi: Uchebnoe posobie. – M.: Narodnoe obrazovanie, 1998. – 256 s.

Rohovenko M. M., Ph.D, associate professor of philosophy of law and legal logic, National Academy of Internal Affairs (Ukraine, Kyiv), m_rohovenko@ukr.net

Forming a culture of communication between future law enforcement officers in the process of studying philosophical disciplines

The article shows the role of a culture of communication in the profession of a law enforcement officer. The questions of formation of the culture of communication of future law enforcement officers are considered in the article. The issues are shown in the connection with the teaching of the philosophical disciplines.

Keywords: culture of communication, discussion, interpersonal communication, technology of debating issues.

* * *

ДИНАМІКА БРИТАНСЬКИХ КЛУБІВ В «ДОВГОМУ» XIX СТОЛІТТІ: СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

Мета статті – виявити особливості соціокультурної динаміки британських клубів в «довгому» XIX ст., розкрити їх значення в реалізації політичних реформ, з'ясувати роль у формуванні національних наративів в епоху Pax Britannica. В статті виникнення британських клубів в XIX ст. розглядається як наслідок соціальних, культурних і політичних трансформацій. Укладення соціальної структури вплинули на кардинальну зміну виборчого законодавства й обумовили втрату значення спадкової соціальної ієрархії. Принцип соціальної ексклюзивності, який був основою функціонування джентльменських клубів втрачає своє значення. Відкриваються шляхи до формування клубів з відкритим «клубним полем» для «робочої аристократії». Крім того, подорожування, туризм і альпінізм набувають політичної конотації в другій половині XIX ст., спричиняють появу політичного аспекту в діяльності туристичних і альпійських клубів, клубів мандрівників.

Ключові слова: британський клуб, джентльменський клуб, клуб мандрівників, робочі клуби.

Трансформації, що відбуваються на європейському просторі, спричинені виходом Великобританії із Євросоюзу, референдумом в Каталонії, зростанням впливу євроскептиків з їх вимогою збереження в повному об'ємі державного суверенітету його членів і розширення прав регіонів, посиленням націоналістичних тенденцій і успіхи націоналістичних партій в ряді європейських країнах на виборах різного рівня, є свідченням політичної і соціальної нестабільності. І тому серед проблем, що перебувають в центрі сучасного наукового дискурсу і публічних дебатів, тематика, пов'язана з осмисленням нової геостратегічної конфігурації на континенті, міграційними процесами і новими вимірами прав людини, європейською, національною і культурною ідентичностями та ін. На особливу увагу, з огляду на посилення традиціоналістичного тренду, потребує переосмислення поглядів на співвідношення традиції в її широкому розумінні і Модерну, формування якого відбувалося в багатовекторному культурно-історичному досвіді «довгого» XIX ст., одним із векторів якого є досвід функціонування британських клубів.

Клуб як англо-саксонський феномен, що пов'язаний з ментальністю жителів британських островів, особливості діяльності та функціональний діапазон, роль і значення в соціально-культурному й політичному розвитку є предметом дослідження зарубіжних науковців, серед яких Дж. Тимбс, М. А. Гриффітс, П. Фітцджеральд, Дж. Хаттон, З. Б. Ченчеллор, Т. Х. Ескотт, К. Ірвінг, Дж. М. Тревельян, С. Шенбаум, Е. Уїлсон, Л. Пікард, Р. Портер, Р. П. Акройд, В. Априщенко, Н. Д. Алхазовата ін. Ш.–Л. Хоффман, німецький дослідник, означаючи «довге» XIX ст. як «золотий вік» соціального спілкування і громадських об'єднань, серед яких і клуби, аналізує їх функціонування на основі принципу соціальної ексклюзивності. З'ясовуючи причини і характер руху суфражисток Л. Попкова, О. Жидкова К. Кетрін, І. Школьніков торкаються й діяльності жіночих клубів. Український економіст С. Мошенський розглядає значення британський клубів у створенні мережі неформальних ділових зв'язків між підприємцями і фінансистами та встановленню відносин взаємної